

İCRACI SANATÇILAR VE HAKLARI

Araş. Gör. Mehmet KILIÇ (*)

A. Komşu Haklar Kavramı

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunumuzun 1. maddesine göre, sahibinin hususiyetini taşıyan, ilim ve edebiyat, müzik, güzel sanatlar veya sinema eserleri sayılan her çeşit fikir ve sanat ürünleri eserdir. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 1. maddesinde verilen bu tanıma göre ayırdedici unsur, eser niteliğine sahip fikir ve sanat ürünlerinin, sahibinin özelliklerini taşımasıdır. Bundan dolayı sahibinin özelliklerini taşımayan sıradan ürünler yasanın birinci maddesine göre eser sayılamayacaktır. Eser sahibi ise yine aynı kanunun 8. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre esere sahibi onu vücuda getirendir. O halde, ona özelliklerini veren ve kanunda sayılan dört eser grubuna giren fikir ve sanat ürünlerini yaratan kişiler eser sahibidir. Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda düzenlenen eser sahipliğinden doğan haklar sadece, kanundaki tanımına göre eser sahibi sayılan kişilere tanınmıştır.

Eser sahibinin dışında, bir eserin yayınlanması, tanıtılması, oynanması, çalınması suretiyle eserin kamuoyuna ulaştırılmasına hizmet eden kişiler de vardır. O halde eser sahibi çoğu zaman tek başına bu eserleri açıklayamaz, icra edemez. Bunun için eser sahibi dışındaki araç ve kişilere de ihtiyaç vardır. Eser, bu kişiler sayesinde kamuoyuna sunulmakta ve kamuoyuna sunan, ifşa eden, icra eden de tanıtılmaktadır.

Bunların dışında günümüzde radyo ve televizyon programları

(*) A.Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Öğretim Elemanı.
A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Medeni Hukuk) Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi.

da eserin kamuoyuna ulaşmasında önemli birer araç niteliği kazanmıştır. İşte bu şekilde bir eserin kamuoyuna ulaştırılmasında icracı sanatçılar başta olmak üzere plak yapımcıları ve radyo – televizyon kuruluşları gibi kişi ve araçlar gündeme gelmiştir. Bu bakımdan eser sahibinden başka, eserin kamuoyuna ulaşmasını sağlayan sözkonusu kişi ve kuruluşların haklarının koruma altına alınmaması büyük bir haksızlık yaratmakta, ülkenin fikir ve sanat hayatının gelişmesine engel olmaktadır. Bir senaryo mükemmel olabilir; ama bunu daha mükemmel hale getirenler oynayanlardır. Yine bir beste mükemmel olabilir; ama onu daha mükemmel hale getirip ortaya çıkaranlar ses sanatçılarıdır. İşte tüm bu unsurlar fikir ve sanat eserleri hukukunda “**Komşu Haklar**” dediğimiz hak grubunun oluşması sonucunu doğurmuştur.

Bu bakımdan, eser sahibini haklarına zarar vermeden ve onun rızası ile bir eseri özgün bir biçimde icra eden veya icrasına katılan, bir icrayı yada sesleri ilk defa tesbit eden, yayınlayan gerçek ve tüzel kişilerin münhasıran sahip oldukları hakları tanımlayabileceğimiz komşu hakların da koruma altına alınması gerekir.

Komşu hak sahibi olan kişiler eser sahibinden farklı haklara sahip olup, eser sahibi ile aynı haklara sahip değildirler. Komşu haklar, eser sahibinin haklarına zarar vermemek kaydıyla belli alanlarda ve belli korumalardan yararlanan haklardır. Eser üzerinde eser sahibinin hakları saklı kalmak kaydıyla, bununla komşuluk ilişkisi içinde bulunan ve bu eserle ilgili çeşitli korumalardan yararlanan haklar **komşu haklardır**.

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda, 4110 Sayılı kanunla değişiklik yapılmadan önce, 81. ve 82. maddelerinde komşu hak kavramı kullanılmış olmamakla beraber, bu hakkın kapsamına giren kişilerle ilgili koruma hükümleri vardı. Ancak bu hükümler oldukça dar kapsamlı ve yetersiz olarak düzenlenmiş bulduğundan, 4110 sayılı kanunla yapılan değişiklikle komşu haklara ilişkin hükümler genişletildi. Özellikle icracı sanatçıların hakları daha da etkin hale getirildi. Ayrıca 16 Kasım 1997 tarihinde yürürlüğe giren Eser Sahibinin Haklarına Komşu Haklar Yönetmeliği ile de Komşu Haklara ilişkin uygulamalar hakkındaki esaslar belirlendi. 4110 sayılı kanunla komşu hak sahibi olarak koruma altı-

na alınan komşu hak sahipleri şunlardır.

- 1) İcracı Sanatçılar
- 2) Ses taşıyıcısı yapımcıları
- 3) Radyo - Televizyon kuruluşları

4110 sayılı kanunla değiştirilen 80. madde ile ilk olarak komşu hak sahipleri belirtilmiş, daha sonrada komşu hak sahiplerinin sahip olduğu hakların neler olduğu düzenlenmiştir. Yine 80. ve 82. maddelerde de hakların kapsamı ile koruma şekilleri ve koruma sürelerine ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Buradaki haklara dikkat edildiğinde esas itibari ile asıl eser sahibinin haklarının korunmasına paralel bir korumanın komşu hak sahipleri için de getirildiği görülmektedir.

B. İcracı Sanatçılar Kavramı Ve Komşu Haklar İçerisindeki Yeri

İcracı sanatçı, kendisinin olmayan bir eseri, eserin sahibi tarafından yaratılmış şekliyle fakat kendi sanatçılık becerisi ile başkalarına aktaran sanatçıdır. Kendi yarattığı eseri icra eden kimse örneğin bir bestesini çalan besteci o eserin sahibi sıfatıyla zaten korunduğu için icracı sanatçı olarak ek bir korunmaya da ihtiyaç yoktur. Bundan dolayı icracı sanatçıdan söz edildiğinde eser sahibi olarak korunamayacağından ayrıca korunması gereken eser sahibi dışındaki icrası kastedilmektedir. Bu bakımdan, **icracı sanatçı; eser sahibi ile eserden yararlanacak olan kamuoyu arasında bir aracıdır** denilebilir. Bu aracılık sahne, film, konser, radyo icracılığı ile veya günümüzde çok gelişmiş olan kaset veya CD doldurmak suretiyle olur. Ancak hemen şunu belirtmek gerekir ki icracı sanatçı kavramı daha çok müzik ve sinema alanında önem taşımaktadır. Çünkü diğer yazı ile ifade olunan eserlerden farklı olarak müzik ve sinema eserlerinden zevk duyabilmek istiyorsak icracı sanatçının ortaya koyduğu emeğinden ve veriminden vazgeçmek mümkün değildir.

İcracı sanatçı eserin yaratıcısı olmayıp yaratılmış bir esere bağlı olan bir verimde bulunmaktadır. Bu verim o eserden soyutlan-

mamakla beraber yine de başlı başına bir değerdir. Bu yüzden örneğin asıl eserin korunma süresi sona erdiğinde, fikir ve sanat hukuku bakımından korunmаса bile icra ve icracı sanatçının hakları kendi başına bir değer olması itibariyle korunmaktadır.

16 Kasım 1997 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Eser Sahibinin Haklarına Komşu Haklar Yönetmeliği'nde komşu hak sahibi olarak icracı sanatçılar, ses taşıyıcısı yapımcısı ve yayım kuruluşları sayılmıştır. Günümüzdeki teknolojik gelişmelerle radyo – televizyon ve ses nakline yarayan araçların bu denli gelişmediği daha önceki dönemlerde icracı sanatçıların önemi daha fazlaydı. Ama artık bilimsel ve teknolojik gelişmelere paralel olarak gelişen radyo – televizyon yayıncılığı ve buna bağlı olarak ses nakline yarayan araçlardaki gelişmeler icracı sanatçıların önemini daha da arttırmıştır. Bu bakımdan komşu haklar içerisinde icracı sanatçıların yeri ve önemi daha büyüktür. Çünkü, örneğin bir beste veya tiyatro eseri çok güzel olabilir. Ama onu daha da güzel ve mükemmel hale getiren yorumlayanlardır. Besteyi icra eden, tiyatroyu sahneleyen icracı sanatçılardır. Ses taşıyıcısı yapımcısı veya yayım kuruluşlarının rolleri ise daha ikinci planda kalmaktadır. Çünkü bunlar nihayetinde icracı sanatçılar için birer araçtır.

4110 sayılı kanunda icracı sanatçıların tanımı yapılmıştır. Buradaki tanım dar kapsamlıdır. Buradaki tanıma göre icracı sanatçı fikir ve sanat eserlerini özgün bir biçimde icra eden, yorumlayan kişidir. Yönetmelikte ise sanat eserleri ile folklor eserlerini özgün biçimde yorumlayan, tanıtan, anlatan, söyleyen, çalan ve çeşitli biçimlerde icra eden oyuncular, ses sanatçıları, müzisyenleri ve dansçıları vb. diğer kişileri ifade etmek üzere kullanılmıştır. Bu tanımlardan hareketle icracı sanatçıları genel olarak şu şekilde tanımlayabiliriz. **“Eser sahibinin haklarına zarar vermemek kaydıyla, fikir ve sanat eserlerinin özgün bir biçimde canlandırmak, anlatmak, söylemek, oynamak, icra etmek ve yorumlamak suretiyle kamuoyuna ulaştırılmasında aracılık yapan aktörler, şarkıcılar, müzisyenler, oyuncular, dansçılar vb. kişilerdir”.**

II. İCRACI SANATÇILARIN KORUNMASI VE KORUNMAYLA İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

A. İcracı Sanatçıların Korunması İhtiyacı

Bazı kişiler yaratıcı olmamakla beraber verimleri ile fikir ve sanat hayatına katkıda bulunurlar. Bir müzik veya tiyatro eserini icra eden sanatçı; işareti, resmi ve sesi çoğaltmak halk yığınlarının yararlanmasına sunduğu ticaret malı haline getiren müteşebbis, eski bir metni ilk defa yayımlayan kimse, ortaya orjinal eserler koymamakta fakat, belli yeteneklerini kullanmak fikir ve sanat hayatını zenginleştirmektedir. İşte bu gibi verimlerinde bir ölçü de korunarak teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan icracı sanatçıların haklarının korunmak suretiyle, eser niteliği taşımamakla beraber bu emek ürünleri üzerinde subjektif hak tanıyarak himaye konusu haline getirilmeleri sözkonusu olmaktadır. Esas itibariyle burada, eser olmayan fakat mevcut bir eser dolayısıyla, mevcut bir esere bağlı olarak harcanan emeğin ürünü korunmaktadır. Böylece emek verilerek bağımsız bir fikir ve sanat eseri yaratılmamakta, fakat emek bir eserin hizmetine konulmaktadır.

Orjinal bir eser yaratmayan fakat yaratılmış bir eseri icrası ile yorumlayan sanatçının emeği ve verimi korunmaya hak kazanan bir değerdir. İcranın özelliği eserin yaratılmasına değil, yayılmasına katkıda bulunmuş olmasıdır. Bu katkının korunması ihtiyacı Fikir ve Sanat Hukuku alanında kendisini hissettirmiş ve günümüzün hemen tüm fikir ve sanat eserleri kanunlarına yaratıcı olan eser sahibi sanatçının yanında icracı sanatçının da korunmasını mümkün kılan hükümler konmuştur.

B- İcracı Sanatçıların Korunmasıyla İlgili Yasal Düzenlemeler

1. Roma Sözleşmesi

İcracı Sanatçıların Uluslararası alanda da korunması amacıyla 26 Ekim 1961 tarihinde uzun süren çalışmalar sonrasında Roma Anlaşması denilen bir anlaşma aktedilmiştir. İcracı Sanatçılar, Fonogram Yapımcıları ve Yayın Kuruluşlarının Korunmasına Dair Roma Sözleşmesinin imzalanmasından sonra bir çok ülke fikir ve

sanat eserleri kanununda veya özel düzenlemelerle icracı sanatçıların hakları konusunda yasal düzenleme yapmışlardır. Türkiye ise Roma Sözleşmesine katılmış ve 4116 sayılı "İcracı Sanatçılar, Fonogram Yapımcıları ve Yayın Kuruluşlarının Korunmasına Dair Roma Sözleşmesine Katılmamızın Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkındaki Kanun" 12 Temmuz 1995 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Ancak bu kanunun eksik tarafı Roma Sözleşmesinin Türkçe metninin yayınlanmamasıdır.

2. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda icracı sanatçılara ilişkin koruyucu hükümler çok azdı. Bunun için özellikle Avrupa Birliğine girme sürecini başlatan ülkemizde batılı ülkelerin de baskısı ile 4110 sayılı kanunla yapılan değişiklikten sonra 80., ve 82. maddelerde komşu haklarla özellikle icracı sanatçılar ve haklarıyla ilgili özel hükümler getirilmiştir.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 80. maddesinde icracı sanatçılar tanımlanmış ve hakları sayılmıştır. 82. maddede ise icracı sanatçıların haklarının kapsamı ve korunma süreleri düzenlenmiştir. İcracı sanatçıların haklarına ilişkin uygulama esasları ile ilgili hususlar ise ayrıntılı olarak komşu haklar yönetmeliğinde düzenlenmiştir.

3. Eser Sahibinin Haklarına Komşu Haklar Yönetmeliği

Fikir ve Sanat Eserleri kanununa 4110 Sayılı kanunla eklenen ek 3. maddesinde komşu haklara ilişkin uygulamalar hakkındaki esasları, çıkarılacak olan bir yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir. Bu bakımdan ilgili ek maddeye ve 26 Ekim 1961 tarihinde Roma'da imzalanan İcracı Sanatçılar Fonogram Yapımcıları ve Yayın Kuruluşlarının Korunmasına Dair Roma Sözleşmesine dayanılarak Eser Sahibinin Haklarına Komşu Haklar Yönetmeliği hazırlanmıştır. İlgili yönetmelik 16 Kasım 1997 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Komşu Hakları Yönetmeliği Beş Bölümden ve 26 maddeden oluşmaktadır. Birinci Bölüm (m. 1-5) Genel Hükümlerden, İkinci Bölüm (m. 6-11) İcracı Sanatçıların Haklarından Üçüncü Bölüm (m. 12-15) Ses Taşıyıcısı Yapımcılarının Haklarından, Dördüncü

Bölüm son Hükümlerden oluşmaktadır. Buradaki araştırma konumuz İcracı Sanatçılar ve Hakları olduğundan aşağıda, yalnızca komşu haklar içerisinde yer alan icracı sanatçılar ve haklarına ilişkin hükümler incelenecektir.

III. İCRACI SANATÇILARIN HAKLARI

A- İcracı Sanatçıların Haklarının Niteliği

Eser niteliği taşımamakla beraber korunmaya layık olan icracı sanatçıların ürünleri üzerinde subjektif hak tanımak suretiyle koruma konusu haline getirilmelerine verim himayesi denilmektedir. Emek ürünü olan verim ile yaratıcı çaba ürünü olan eser arasındaki ayırım son yıllarda yapılmıştır. Verim himayesinin konusu önceden var olan bir esere bağlı olarak ortaya çıkan emeğin bir somut sonucudur. Bu bakımdan icracı sanatçı da mevcut bir eser üzerinde emek sarfetmektedir. Ancak icracı sanatçıların hakları ne dereceye kadar eser sahipliğinden doğan haklara sınır teşkil edecekleri tartışılmalıdır ve bu konudaki tartışmalar ise hala devam etmektedir. Roma Sözleşmesinden önce olduğu gibi, Roma Sözleşmesinden sonra da icracı sanatçıların korunması fikri, hukuk doktrininde tartışılmaya devam etmektedir. Örneğin 1957 tarihli Fransa Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda icracı sanatçıların korunması düzenlenmemiştir. Ve icracı sanatçıların korunması mahkeme kararları ile mümkün olmaktadır.

Aynı müzik eserini değişik sanatçılardan dinlenilmesinin, aynı tiyatro eserinin değişik oyuncuların izlenmesinin değişik yoğunlukta yaşantıları olması, sanatçının icrasının, eserden farklı bir şey olduğunun delilidir. Bundan dolayı icracı sanatçının icrasından doğan haklarının asıl eseri tamamlayan başlıbaşına bir hak olduğu iddia edilmiştir. İcracı sanatçının emeği üzerindeki hakkın niteliği konusundaki tartışmalar pozitif hukuk yönünden önem taşımaktadır. Bundan dolayı icra sanatçının korunmasıyla yaratıcı sanatçının (dolayısıyla haklarının) korunması arasında iki türlü verimin özelliklerine uygun bir ayırım yapılması zorunludur. İcracı sanatçının sahip olduğu haklarla eser sahibinin hakları eşit olamaz. Zira eser sahibi ve o eseri icra eden için nitelikleri ve kapsamaları eşit bir koruma yaratıldığında, eser sahibinin eseri üzerindeki

haklarına ve başka bir icracı sanatçının aynı eseri icra etmesine mani olma sonucu ortaya çıkabilecektir.

İcracı sanatçı icrasını esas itibariyle bir akit ilişkisine dayanarak yapmaktadır. Bu akit ilişkisi içinde yeterince korunduğu ve bundan dolayı da ek bir korunma gereği bulunmadığı düşünülebilir. Ancak bu durumda icracı sanatçının hakları yaratıcı sanatçı olmadığından eser korunmasından yararlanamaz. Onun korunması gereken haklarına fikir ve sanat eserlerinin korunmasına özgü kurallar uygulanamaz. Hukuk düzeni icracı sanatçının icrasını korumak istiyorsa ilk olarak ona hukuk sistemi içinde bir yer bulmalıdır.

İcracı sanatçı esas itibariyle, konusu bir eserin tekrarı olan bir akit ilişkisi içinde bulunmaktadır. İcra böyle bir ilişki içinde gösterilen bağımlı bir faaliyettir. Sanatçı bu akit ilişkisinden sadece üzerine almış olduğu borcu ifa etmekle mükelleftir. Karşı akidin icradan, akit ilişkisi çerçevesi dışına taşan her türlü faydalanmasına karşı koyabilir yada bu akit ilişkisi çerçevesi dışına çıkar her türlü faydalanmaya karşılık ek ücret isteyebilir. Sanatçı icranın ses ve resim tekrarına yarayan bir alet üzerine tesbitine ve bunun çoğaltılıp yayımlanmasına rıza göstermekle, icrasının maddeleşip bir ticaret malı haline gelmesine de razı olmuştur. Kendisine verilen ivaz da bu rızanın karşılığıdır.

Eser sahibinin haklarına komşu haklar yönetmeliğinde icracı sanatçıların haklarının niteliği 6. madde de düzenlemiş ve bu haklara bir sınır konulmuştur. Buna göre icracı sanatçının icra ettiği eser üzerindeki icradan doğan hakları herhangi bir şekilde sanatçının topluma yansıyan kişiliğini zedeleyecek biçimde kullanılmayacaktır.

İcracı sanatçıların haklarının niteliğine ve bu haklara getirilen sınır konusunda yine komşu haklar yönetmeliğinin 5. maddesinde bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre, icracı sanatçılar eser sahiplerinin maddi ve manevi haklarına zarar veremezler. Ve icracı sanatçılar bu haklarını kullanırken eser sahibinin haklarını da sınırlandıramazlar.

B- İcracı Sanatçıların Sahip Olduğu Haklar

İcracı Sanatçılar ve Sahip Olduğu Haklar hem 4110 sayılı kanunla değişik Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda hem de Komşu Haklar Yönetmeliğinde düzenlenmiştir. Her iki düzenleme de asıl kaynağını 26-10-1961 tarihli Roma Sözleşmesinden almaktadır.

Roma Sözleşmesinde icracı sanatçılar; "fikir ve sanat eserlerini canlandıran, anlatan söyleyen, oynayan ve icra eden aktörler, şarkıcılar, müzisyenler, dansçılar ve diğer kişilerdir" şeklinde tanımlanmıştır.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun değişik 80. maddesinde ise, fikir ve sanat eserlerini özgün bir biçimde icra eden, yorumlayan sanatçıların icracı sanatçılar olduğu düzenlenmiştir.

Komşu Haklar Yönetmeliğinin 4. maddesinin "b" bendinde ise icracı sanatçılar; "**Sanat eserleri ile folklor eserlerini özgün biçimde yorumlayan, tanıtan, anlatan, söyleyen, çalan ve çeşitli biçimlerde icra eden oyuncular, ses sanatçıları, müzisyenler, dansçılar ve benzeri diğer kişiler**" olarak tanımlanmıştır.

Komşu Haklar Yönetmeliğinin 6. maddesinde ve Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 80. maddesinin 2. fıkrasında icracı sanatçıların hakları şu şekilde belirtilmiştir :

1- Daha önce tesbit edilmemiş icralarının tesbit hakkı

2- Ticari amaçla çoğaltılmış icraların kopyalarını kiraya verme hakkı

3- İlk tesbiti izinsiz yapılan icralarını çoğaltma hakkı

4- İcralarının her türlü araçla yayın hakkı

5- Adlarının belirtilmesini talep hakkı

Şimdi bu hakları ayrıntılı olarak inceleyelim

1- İcralarını Tesbit Hakkı :

İcracı sanatçının icra suretiyle elde ettiği icrai ürün üzerindeki

en önemli hakkı icralarını tesbit hakkıdır. Buradaki tesbitten kasıt, icracı sanatçının sesini kaydetmesidir. Yani seslerin maddi bir araç üzerine herhangi bir yöntemle algılanabilmesini, çoğaltılabilmesini yada başka bir yoldan kamuoyuna iletilmesini sağlayacak biçimde kaydedilmesi ifade etmektedir.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 80. maddesinde icraların tesbit hakkının münhasıran icrası sanatçıya ait olduğu ve bunun bir başkası tarafından kullanılabilmesi için icrası sanatçının yazılı izninin alınmasının gerekli olduğu düzenlenmiştir. Aksi bir hareket icracı sanatçının icralarını tesbit hakkına tecavüz teşkil edecektir. Örneğin bir bestenin ilk defa tesbit hakkı o besteyi icra eden sanatçıya aittir. Bu tesbit yani ilk defa kayıt bir kaset üzerinde olabileceği gibi teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan compact disk, plak vs. gibi ses kaydına yarayan araç – gereçler üzerinde de olabilir.

2- İcraların Kopyalarını Kiraya Verme Hakkı :

İracı sanatçıların icra suretiyle elde ettikleri icrai ürünler üzerindeki bir diğer hakları da ticari amaçla çoğaltılmış icralarının kopyalarının kiraya verebilme hakkıdır. İracı sanatçının icralarının kopyalarını kiraya verme hakkının münhasıran icracı sanatçıya ait olduğu hem Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 80. maddesinin 2. fıkrasında hem de Komşu Haklar Yönetmeliğinin 6. maddesinin b bendinde düzenlenmiştir.

İracı sanatçının kiralama hakkı; üzerine seslerin yada görüntülerin yada her ikisinin kaydedildiği maddi araçların bir kopyasının ticari amaçla belli bir süre için ücret karşılığında zilyetliğinin el değiştirmesi hakkını ifade etmektedir. Örneğin bir senaristin filmi oynayan icracı sanatçı olan aktörler (icralarından doğan haklarını bir yapımcıya devretmemişlerse) üzerine tesbit ettikleri bir film veya video kasetini örneğin Ankara'da ki Akün Sinemasına 1 aylığına kiraya vermelerinde bu durum sözkonusudur.

İracı sanatçıların haklarını düzenleyen Komşu Haklar Yönetmeliğinin 6. maddesinin b bendi icracı sanatçıların kiraya verme hakkı konusunda bir sınırlama getirmiştir. Buna göre icracı sanatçının icralarının çoğaltılmış kopyalarını kiraya verme hakkı ancak icraların ticari amaçla çoğaltılmış olma durumunda sözkonusu ol-

maktadır. O halde ticari amaçla olmayan çoğaltılmış icraların kiraya verilebilmesi için icracı sanatçının yazılı izni gerekmeyecektir. Hükümün mefhum-u muhalifinden bu sonuç çıkarılabilir.

3- İcracı Sanatçının İcralarını Çoğaltma Hakkı :

Eser Sahibinin Haklarına Komşu Haklar Yönetmeliğinde İcracı Sanatçıların icralarını çoğaltma hakkı iki şekilde düzenlenmiş bulunmaktadır.

Buna göre, ilk tesbiti izinsiz olarak yapılan bir icranın daha sonradan çoğaltılabilmesi için yine icracı sanatçının izninin alınması zorunludur. Buna karşılık icracı sanatçı bazı durumlarda tesbiti yapılan icranın çoğaltılabilmesi için 3. kişilere yazılı izin vermiş olabilir. Bu durumda icracı sanatçıdan çoğaltma iznini alan 3. kişiler bu çoğaltmayı da ancak belli amaçlar doğrultusunda yapabileceklerdir. Eğer izin alınan amaç dışında başka bir amaçla sözkonusu icraları çoğaltmak isteniyorsa icracı sanatçının yine yazılı izni gerecektir. Amaç dışında çoğaltılma ise icracı sanatçının haklarına tecavüz teşkil edecektir. Örneğin icracı sanatçı olan müzisyen (A), yapmış olduğu bir müzik parçasının yalnızca film müziği olarak, filmle beraber çoğaltılması için izin vermiş ve 3. kişi olan (Ü) de (A)'nın müzik parçasını ticari amaçla CD veya kasetle çoğaltıp piyasaya sürmüş ise, bu durumda (Ü) icracı sanatçının, çoğaltma izni verdiği tesbitin amaç dışında çoğaltılması hakkına tecavüz etmiş olacaktır.

4. İcracı Sanatçının İcralarının Yayın Hakkı :

İcracı sanatçılar icralarını herhangi bir şekilde ticari amaç gütmeksizin, yani herhangi bir yayın kuruluşu ile anlaşma yapmadan radyo - televizyon gibi yayın kuruluşları gibi araçların dışında kaset, CD vb gibi araçlarla da çoğaltıp kamuoyuna sunabilir. Aynı şekilde bir icracı sanatçı icrasını herhangi bir radyo veya televizyon gibi yayın kuruluşları ile anlaşarak ve bu araçları kullanarak da kamuoyuna sunabilecektir.

Ticari amaçla kamuoyuna sunulan bir tesbitten yapılmayan veya bir radyo ve televizyon yayını olmayan icralarının radyo ve televizyon kuruluşları tarafından yayınlanabilmesi için icracı sanat-

çının yazılı izni gerekecektir. İcracı sanatçının bir kaset olarak çıkardığı icrasının radyo ve televizyon kuruluşları tarafından yayınlanabilmesi için icracı sanatçının yazılı izninin alınması gerekir. Fakat bu kuralın bir istisnası Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 43. maddesinin 3. bendinde düzenlenmiştir. Buna göre, "TRT'nin kısa radyo dalga istasyonlarından yurt dışına yapılacak yayınlarda yararlanılan eserler dolayısıyla eser sahiplerine ücret ödenmeyeceği gibi eser sahibinin yazılı izni de aranmayacaktır". Aynı istisna icracı sanatçılar içinde geçerli olacaktır. İcracı sanatçıların yayın hakkının bir başkası tarafından kullanılabilmesi için icracı sanatçının yazılı izninin alınması gerektiği kuralının bir diğer istisnası yönetmeliğin 15. maddesinde "yeniden yayın" başlığı altında düzenlenmiştir. Buna göre; "bir icra veya temsilin radyo ve televizyon ile yeniden yayınlanabilmesi için icracı sanatçılarla ses taşıyıcısı yapımcılarının izni gerekli değildir. Ancak yeniden yayın yapan kuruluşun bu kişilere bir ücret ödemesi gereklidir". O halde önceden yayın için izin alınmışsa yeniden yayın için tekrar izin alınmayacak ama ilgililere belirli bir ücret ödenecektir.

5. İcracı Sanatçının Adının Belirtilmesini Talep Hakkı :

Komşu Haklar Yönetmeliğinde, icracı sanatçıların yukarıda saymış olduğumuz haklarının yanında, bir nev'i manevi hak da diyebileceğimiz sanatçıların adının belirtilmesini talep hakkını da düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 10. maddesine göre; icracı sanatçılar, koro ve orkestralarda şef ve solistler, tiyatro gruplarında şeflik yapan veya başrol oynayan aktörler, işaret, resim ve ses nakline yarayan araçlarda adlarının belirtilmesini isteme hakkına sahiptirler. Bu durumda örneğin bir icracı müzisyen televizyonda yayınlanmak üzere tesbit ettiği bir müzik parçasında isminin belirtilmesini talep edebilecektir. Yine aynı şekilde bir koro veya orkestra da şefler ve solistlerle tiyatro veya filmlerde başrol oynayan aktörlerde adlarının belirtilmesini talep edebilme hakkına sahiptirler.

C- İcracı Sanatçıların Haklarının Devri

İcracı sanatçılar ve haklarını düzenleyen komşu haklar yönetmeliğinin 8. maddesinde ve Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 80. maddesinde icracı sanatçıların haklarını bir başka kişiye devrede-

bilme imkanı da getirmiştir. Ashında bu düzenleme Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda düzenlenmiş bulunan eser sahibinin eser üzerindeki haklarının devrine ilişkin hükümlerle paralel bir düzenlemedir.

İcracı sanatçı sahip olduğu haklarının tamamını bir kişiye – genellikle yapımcıya devredebileceği gibi bu haklarının sadece birini veya bir kaçını da devredebilecektir. İcracı sanatçı yapmış olduğu sözleşme ile devrettiği haklarının karşılığında belli bir miktar bedel de alabilecektir.

Eser Sahibinin Haklarına Komşu Haklar Yönetmeliğinin 8. maddesinde icracı sanatçıların haklarının devri düzenlenmiştir. Buna göre, bir icracı sanatçı ile yapımcı arasında yapılan sözleşmeyle çoğaltma, kiralama, icranın telli ve telsiz her türlü araçla yayınlanması yada temsil yoluyla faydalanma hakkı uygun bedel karşılığında yapımcıya devredilmişse icracı ve yorumcu sanatçıların yazılı izni aranmayacaktır. Ancak bu haklardan belli bir kısmının yapımcıya devredilmesi halinde, devredilmeyen hakların kullanımı söz konusu olduğunda icracı sanatçılarla eser sahibinin yazılı izninin alınması yine gerekli olacaktır.

Uygulamada genellikle karşılaşılan durum bu şekildedir. Bir icracı sanatçı genellikle bir yapımcı ile aralarında bir sözleşme yaparak sahip olduğu haklarını belli bir bedel karşılığında devrederek başka bir şeye karışmamaktadır. Artık bundan sonra icralarla ilgili tüm haklar yapımcıya ait olacaktır. Bu durumda bir kaydın doğrudan doğruya yada dolaylı olarak çoğaltılması, kiralanması, telli – telsiz her türlü araçla yayınlanması yada kamuya açık yerlerde temsili suretiyle o kayıttan faydalanma hakkı münhasıran yapımcıya ait olacak ve bu hakların bir başkası tarafından kullanılabilmesi için yapımcının yazılı izninin alınması gerekecektir. Bir icracı sanatçı yapımcıyla anlaşma yaptıktan sonra veya bir işverenle anlaşma yaptıktan sonra bu iş veya hizmetle ilgili olarak elde ettiği icralarını bu iş veya hizmet alanı dışında başka bir yerde kullanmak istediğinde, bu husus işveren konumundaki kişiler veya yapımcılar icracı sanatçı arasında yapılacak olan sözleşme ile belirlenecektir.

D. Koro, Orkestra ve Sahne Eserlerinin İcrasından Doğan Hakların Devri :

Komşu haklar yönetmeliğinin 9. maddesinde bazı gruptaki icracı sanatçılar için özel bir hüküm getirilmiştir. Buna göre, koro, orkestra ve sahne eserlerinin icrasını tesbit etme, bu tesbiti çoğaltma, kiralama, icramın telli - telsiz her türlü araçla yayınlanması yada temsili suretiyle faydalanma hakkının devrinde yalnız şefin izni yeterlidir.

E- Birden Fazla İcracı Sanatçıların Durumu :

Eser Sahibinin Haklarına Komşu Haklar Yönetmeliğinin 11. maddesinde bir sanat eserinin birden fazla icracı sanatçı tarafından icra edilmesi durumunda icracı sanatçıların haklarının devrinin ne surette yapılacağı düzenlenmiştir. Buna göre, bir sanat eseri birden çok icracı tarafından icra ediliyorsa, ortaya çıkan icrai ürünün kısımlara ayrılıp ayrılmamasına göre ikiye ayırarak incelemek gerekir. Ortaya çıkan icrai ürün kısımlara ayrılabilirse, bu sanatçıların herbiri ortaya çıkardığı kısmın sahibi olur.

Eğer ortaya çıkan icrai ürün ayrılamaz bir bütün teşkil ediyorsa bu ortaya çıkan icrai ürünün sahibi onu vücuda getirenlerin birliğidir. Ortaya çıkan ortak ürün ile ilgili tüm hakların kullanımında birbirlerinin haklarına öncelikle riayet etmek zorundadırlar. İcracı sanatçılar haklarının korunmasında ortak hareket edebilirler ya da içlerinden birisine yetki verebilirler. İcracı sanatçılardan birisine de yetki verebilirler. İcracı sanatçılardan birisi birlikte yapılması gereken bir işleme muhik bir sebep olmaksızın izin vermez ise bu izin mahkemece verilebilir. İcracı sanatçılardan herbiri birlik menfaatlerine yani icracı sanatçı haklarına tecavüz edildiği takdirde tek başına hareket edebilecektir. Dikkat edilecek olursa yine burada da Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 9 ve 10. maddelerine paralel bir düzenleme getirilmiştir. Yönetmelikte açıkça belirtilmemiş olmakla beraber, ortaya çıkan icrai ürün kısımlara ayrılabilirse, müşterek mülkiyete ilişkin hükümler, eğer icrai ürün kısımlara ayrılamıyorsa iştirak halinde mülkiyet ve dolayısıyla adi şirkete ilişkin hükümlerin geçerli olacağını söyleyebiliriz.

IV. İCRACI SANATÇILARIN HAKLARINI KORUMA YOLLARI

A- Koruma Süreleri

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda eser sahipliğinden doğan haklara ve eserlere yönelik getirilen koruma süreleri, icracı sanatçılar içinde getirilmiştir. Komşu Haklar Yönetmeliğinin 21. maddesinde koruma süreleri öngörülmüştür. Yönetmelikle getirilen koruma süreleri Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda eser sahipleri için getirilen koruma süreleri ile bir paralellik arz etmektedir. Buna göre; icracı sanatçıların hakları icranın tesbitinin ilk yayınlandığı tarihten; yani aleniyet tarihinden başlayarak 70 yıl devam eder. Eğer icra yayınlanmamış ise, yani alenileşmemiş ise bu 70 yıllık süre sözkonusu icranın ilk yayınlanma yani aleniyet kazanma tarihinde başlayacaktır.

B. Koruma Yolları :

Eser Sahibinin Haklarına Komşu Haklar Yönetmeliğinin 22. maddesinde icracı sanatçıları da içine alacak şekilde genel olarak komşu hak sahipleri için koruma yolları öngörülmüştür. Buna göre, icracı sanatçılar eser sahipleri gibi tecavüzün ref'i tecavüzün men'i ve tazminat davası haklarından faydalanabileceklerdir.

Yönetmelikle getirilen korunma yollarına ilişkin hükümler dikkat edilirse Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda eser sahipleri için getirilen koruma yolları ile aynıdır. Bu bakımdan icracı sanatçılar da eser sahiplerinin sahip oldukları davaları açabileceklerdir.

Yönetmeliğin 22. maddesinde icracı sanatçının açacağı tazminat davası konusunda maddi manevi tazminat davaları için bir ayırım yapılmamıştır. Ama icracı sanatçının sahip olduğu haklarını izinsiz olarak kullanan veya izin almış olmasına rağmen sanatçının topluma yansıyan kişiliğini zedeleyecek biçimde kullanan kişilere karşı icracı sanatçı maddi tazminat davasının yanında manevi tazminat davası da açabilecektir. Buradaki tazminat davası hem maddi hemde manevi tazminat davasını ifade edecek şekilde kullanılmıştır.

İcracı sanatçının sahip olduğu haklarına herhangi bir tecavüz

tehlikesi söz konusu olduğunda tecavüzün tecacüzün men'i (saldırının önlenmesi) davasının açarak tecavüz tehlikesini engellemeye çalışacaktır. Eğer tecavüz başlamış ve halen devam ediyorsa tecavüzün ref'i (saldırının durdurulması) davasını açarak tecavüzün durdurulmasını sağlayabilecektir. Aynı şekilde sanatçı bir zararlı karşı karşıya kalmışsa açacağı tazminat davası ile de zararlarını tazmin ettirebilecektir.

C- İcracı Sanatçıların Haklarına Getirilen Kısıtlamalar

İcracı sanatçıların sahip olduğu icrasını tesbit etme, bu tesbiti çoğaltma, kiralama, icranın telli – telsiz hertürlü araçla yayımlanması yada temsili suretiyle faydalanma hakkı münhasıran icraya sanatçıya aittir ve bu hakların 3. bir kişi tarafından kullanılması için mutlaka icracı sanatçının yazılı izni gereklidir. Ancak bazı durumlarda gerek kamu yararı ve kamu düzeni, gerekse şahsi yarar amacıyla icracı sanatçıların haklarına bazı kısıtlamalar getirilmiş ve bazı hallerde bu hakların 3. kişiler tarafından kullanılması için icracı sanatçının yazılı izni aranmamıştır. İcracı sanatçıların izninin alınmasının gerekmediği haller Komşu Haklar Yönetmeliğinin 24. maddesinde istisnalar başlığı altında düzenlenmiştir. O halde aşağıda, belirtilen hallerde icracı sanatçıların izninin alınması gerekmeyecektir.

- 1- Aile çevresinde gerçekleştirilen özel ve ücretsiz icralar
- 2- Özel kullanım için hazırlanmış ve herhangi bir ortak kullanım amacı taşımayan çoğaltmalar ve evde yapılan kayıtlar
- 3- Eserin tanıtımı yada bilimsel araştırmalar amacıyla analizler ve kısa tespitler.
- 4- Güncel bilgilendirme amaçlı olarak toplantılarda yapılan sunuşlar ve konuşmalar.
- 5- Yayın kuruluşlarının haber verme ve bilgilendirme amaçlı kullanımları.
- 6- Eser sahibinin ve komşu hak sahiplerinin şeref, itibar ve kişilik haklarını zedelemeyecek, türünün kurallarına uyan parodi ve karikatürler.

7- Fikir ve Sanat Eserlerinin kamu düzeni, eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ya da röportaj ve kazanç amacı güdülmeden icra edilmesi halinde.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

AYİTER, Nuşin : Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri, Ankara, 1981.

EREL, Şafak : Komşu Haklar ve Sahipleri, (27 Mart 1998 Tarihinde FİSAUM'da Verilen Basılmamış Konferans Metni)

ÖZTAN, Fırat : Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, (İlgili Tüzük, Yönetmelik ve Anlaşmalar), Ankara, 1995.

ÖZTRAK, İlhan : Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar, 2. Bası, Ankara, 1977.

RESMİ GAZETELER : 12 Haziran 1995 tarih ve 22311 sayılı 16 Kasım 1997 tarih ve 23172 sayılı.

ROMA SÖZLEŞMESİ : 26-10-1961 tarihli İcracı Sanatçılar, Fonogram Yapımcıları ve Yayın Kuruluşlarının Korunmasına Dair Roma Sözleşmesi Türkçe Metni, Kültür Bakanlığı Yayınları (Basılmamış)